

УДК 339.5:311.4:656.1

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-6-4>**Хобта М.О.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Національного транспортного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6505-9092>

Ільченко В.Ю.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Національного транспортного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4318-0999>

Сукманюк В.М.

асистент кафедри менеджменту
Національного транспортного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4202-8960>

Khobta Mykhailo

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate professor Department of management
National Transport University

Ilchenko Victoria

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate professor Department of management
National Transport University

Sukmaniuk Victoriia

Assistant of the Department of Management
National Transport University

ЗАСТОСУВАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ В УПРАВЛІННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТРАНСПОРТНОЇ КОМПАНІЇ

USAGE OF STATISTIC METHODS IN THE MANAGEMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF A TRANSPORT COMPANY

АНОТАЦІЯ

Метою статті є дослідження специфіки застосування статистичних методів для вивчення стану та тенденцій міжнародних автотранспортних перевезень у сучасних умовах. Розглянуто застосування статистичних методів для оцінювання зовнішньоекономічної діяльності транспортної компанії, які забезпечують практичні рекомендації з організації суцільних і вибіркового статистичних спостережень для отримання повної і своєчасної інформації, в умовах соціально-економічної напруженості, високого рівня динамічності та невизначеності зовнішнього та внутрішнього середовища, перекриття кордонів у зв'язку з ковідною пандемією. Установлено, що організація та проведення статистичного дослідження зовнішньоекономічної діяльності транспортного підприємства включає чотири послідовні та взаємопов'язані етапи. Проаналізовано основні показники зовнішньоторговельної діяльності України за три квартали 2020–2021 років, зокрема експорт та імпорт товарів і послуг. Визначено, що в зовнішній торгівлі України відбулося зростання експорту над імпортом на 1 млрд. дол. США (на 7,7%). Така позитивна ситуація для України привела до часткового зменшення негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами. Фізичний обсяг експорту українських товарів переважає більш ніж у два рази фізичний обсяг імпортованих товарів, тому що структура вантажів становить переважно сировинний характер. Великий обсяг вантажів не можуть перевезти українські транспортні компанії, тому що недостатньо екологічних дозволів на поїздки автомобілів на територіях іноземних держав і відсутня чітка, налагоджена система їх

розподілу, внаслідок чого на вітчизняний ринок заходять іноземні перевізники.

Ключові слова: статистичні методи, статистика зовнішньоекономічної діяльності, статистика зовнішньої торгівлі, ринок транспортних послуг, міжнародні транспортні перевезення.

АННОТАЦІЯ

Целью статьи является исследование специфики применения статистических методов для изучения состояния и тенденций международных автотранспортных перевозок в современных условиях. Рассмотрено применение статистических методов для оценивания внешнеэкономической деятельности транспортной компании, которые обеспечивают практические рекомендации по организации сплошных и выборочных статистических наблюдений для получения полной и своевременной информации, в условиях социально-экономической напряженности, высокого уровня динамичности и неопределенности внешней и внутренней среды, перекрытия границ в связи с ковидной пандемией. Установлено, что организация и проведение статистического исследования внешнеэкономической деятельности транспортного предприятия включает четыре последовательных и взаимосвязанных этапа. Проанализированы основные показатели внешнеторговой деятельности Украины за три квартала 2020–2021 годов, в частности экспорт и импорт товаров и услуг. Определено, что во внешней торговле Украины произошел рост экспорта над импортом на 1 млрд. дол. США (на 7,7%). Такая положительная ситуация для

України привела к частичному уменьшению отрицательного сальдо внешней торговли товарами. Физический объем экспорта украинских товаров превосходит более чем в два раза физический объем импортных товаров, потому что структура грузов составляет в основном сырьевой характер. Большой объем грузов не могут перевести украинские транспортные компании, потому что недостаточно экологических разрешений на поездки автомобилей на территориях иностранных государств и отсутствует четкая, отлаженная система их распределения, вследствие чего на отечественный рынок заходят иностранные перевозчики.

Ключевые слова: статистические способы, статистика внешнеэкономической деятельности, статистика наружной торговли, рынок транспортных услуг, международные транспортные перевозки.

ANNOTATION

The purpose of this article is to study the specifics of the application of statistical methods to study the state and trends of international road transport in modern conditions. At the present stage of development of the world economy there are an internationalization of production in various industries and the growth of economic interdependence of economies of different countries. The globalization of economic processes in the world has a qualitative and quantitative impact on foreign economic activity. Application of statistical methods to assess the foreign economic activity of the transport company, which provide practical recommendations for the organization of continuous and selective statistical observations to obtain complete and timely information in conditions of socio – economic tension, high levels of dynamism and uncertainty of external and internal environment, closed border with COVID pandemic. It is defined, that the organization and conduct of statistical research of foreign economic activity of the transport company includes four consecutive interrelated stages. There is a relationship between the various stages of statistical research, which is determined by the sequence of their use, according to the conditions studied by the problems in the transport market, secondary processes, the use of which will allow specific and systematic research. The main indicators of Ukraine's foreign trade activity during the three quarters of 2020–2021, in particular, exports and imports of goods and services, has been analyzed. It was determined that in Ukraine's foreign trade there was an increase in exports over imports by 1 billion dollars USA (7.7%). This positive situation for Ukraine has led to a partial reduction in the negative balance of foreign trade in goods. The physical volume of exports of Ukrainian goods exceeds more than twice the physical volume of imported goods, because the structure of goods is mainly raw materials. A large amount of cargo cannot be transported by Ukrainian transport companies because of insufficient environmental permits for trucks to travel in foreign countries and the lack of a clear, well-established system of distribution, as result foreign forwarders enters to domestic market.

Key words: statistical methods, statistics of foreign economic activity, statistics of foreign trade, market of transport services, international transportation.

Постановка проблеми. Для прийняття ефективних рішень в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю транспортної компанії потрібна об'єктивна, надійна, своєчасна інформація щодо стану та тенденцій розвитку ринку транспортних послуг. Особливого значення в умовах соціально-економічної напруженості, високого рівня динамічності та невизначеності зовнішнього середовища, перекриття кордонів у зв'язку з ковідною пандемією набуває інформація щодо тенденцій розвитку транспортно-го ринку. Серед проблем розвитку міжнародних автотранспортних перевезень слід назвати отримання дозволів на їх виконання, невизна-

ченість структури вантажів та конкурентного середовища, тому необхідно постійно проводити статистичні дослідження зі збирання й аналізу інформації. Застосування статистичних методів дослідження дасть змогу вирішити поставлені завдання, а саме оцінити поточний стан, своєчасно виявити ризики, приймати ефективні управлінські рішення, прогнозувати обсяги та структуру вантажів шляхом їх системного розгляду та в сукупності взаємопов'язаних елементів або підсистем, які вимагають застосування різних статистичних методів.

Актуальність проведеного дослідження полягає у застосуванні статистичних методів в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю транспортної компанії, які забезпечують практичні рекомендації з організації суцільних і вибіркового статистичних спостережень для отримання повної і своєчасної інформації, яка дає можливість отримати вичерпну та обґрунтовану характеристику сучасного стану, тенденцій та перспектив розвитку ринку автотранспортних міжнародних перевезень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні та практичні проблеми статистики ЗЕД розроблялися в наукових роботах багатьох науковців. Серед зарубіжних авторів доцільно відзначити таких спеціалістів, як К. Вільямсон, М. Пебро, Ф. Портер, Р. Аллен, Дж. Тарр, Дж. Форрестер. У нашій країні загальноекономічні аспекти функціонування сфери ЗЕД отримали відображення в роботах А.М. Вічевич, В.Г. Андрійчука, О.Г. Білоруса, В.С. Будкіна, В.М. Новицького, С.В. Сиденка, А.С. Філіпенка. За кордоном статистика зовнішньоекономічної діяльності отримала розвиток у міжнародних економічних і статистичних організаціях (ООН, МВФ, ЮНІДО, ОЕСР, Світовому банку, Євростаті тощо), керівництва і рекомендації яких практично стали міжнародними стандартами у цій сфері діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження теоретико-методологічних аспектів аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства та виявлення специфіки застосування статистичних методів для вивчення стану, проведення аналізу міжнародних автотранспортних перевезень у сучасних умовах. Об'єктом дослідження є система статистичних методів та інструментів аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку світової економіки спостерігається інтернаціоналізація виробництва у різних галузях і зростання економічної взаємозалежності економік різних країн. На зовнішньоекономічну діяльність чинить якісний та кількісний вплив глобалізація економічних процесів у світі. Саме глобалізація як процес формування єдиного світового ринку товарів і послуг, капіталів, інформації та технологій, робочої сили стимулює основну тенденцію подальшого розвитку зовнішньоекономічної діяльнос-

ті підприємств. Зовнішньоекономічні відносини підприємств різних країн не обмежуються зовнішньою торгівлею товарами та послугами, це також науково-технічний обмін, зовнішні інвестиції.

Оцінюванням та аналізом зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) як на рівні держави, так і на рівні конкретного господарюючого суб'єкта займається статистика. Предметом статистики зовнішньоекономічних зв'язків є кількісна сторона процесів і явищ, що виникають у сфері зовнішньоекономічної діяльності, в нерозривному зв'язку з їх кількісною характеристикою (товари, послуги, цінності, що становлять експорт та імпорт країни) [1]. В Економічній енциклопедії зовнішньоекономічна діяльність визначається як «сфера економічної діяльності підприємств, фірм, компаній і країни, пов'язана із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами й інвестиціями, здійсненням спільних проєктів з іншими країнами» [2].

Відповідно до Закону України про ЗЕД [3], предметом статистичного вивчення є такі види зовнішньоекономічної діяльності, як експорт та імпорт товарів, послуг, робіт, прав; міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами; кредитні та розрахункові операції; організація торгівлі за іноземну валюту; товарообмінні (бартерні) операції; транспортні; орендні, в тому числі лізингові, операції; операції з придбання та обміну валюти.

У зв'язку з поширенням коронавірусної пандемії у світі відбулися обмеження та перекриття кордонів, що вплинуло на посилення нестабільності та непередбачуваності розвитку світової економіки. Важливо сьогодні постійно проводити статистичні дослідження стану зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі ринку міжнародних автотранспортних перевезень, із застосуванням статистичних методів дослідження.

Вивчення стану та оцінювання ринку автотранспортних перевезень – це систематична оцінка статистичних досліджень, спрямованих на збирання, групування та аналіз поточної інформації про ринкові процеси. Дослідження транспортного ринку дає змогу визначити основні ринкові механізми, такі як попит, пропозиція, тарифи, а також поведінка транспортних компаній у сфері конкуренції. Дослідження транспортного ринку є основою успішного функціонування підприємства. На основі зібраної, систематизованої і проаналізованої інформації керівники підприємств приймають правильні управлінські рішення щодо інвестування в той рухомий склад, який користується попитом та відповідає екологічним вимогам, адаптації структури рухомого складу до сучасних вимог транспортного ринку. Використання статистичних методів дасть змогу транспортній компанії ефективно функціонувати, мати конкурентну перевагу на аукціонах з отримання дозволів на міжнародні перевезення. Статистичний об-

лік зовнішньоторговельних операцій полягає в спостереженні за рухом товарних потоків через державний кордон. Залежно від напрямку руху товарів виділяють такі два об'єкти статистичного спостереження:

- статистика експорту – спостереження за товарами, що вивозилися з країни;
- статистика імпорту – спостереження за товарами, які надходять у країну [4].

До завдань статистики зовнішньоторговельних операцій належать збирання й оброблення даних для отримання показників експорту та імпорту, географії зовнішньоторговельного обігу; аналіз структури й динаміки обсягу експорту та імпорту за товарними групами за кожною країною і групою країн; обчислення індексів фізичного обсягу експорту, індексів цін; удосконалення методів статистичного аналізу, закономірностей розвитку зовнішньоторговельних операцій і прогнозування показників зовнішньої торгівлі [4]. Джерелами інформації про експорт (імпорт) товарів є вантажна митна декларація і форми державної статистичної звітності про зовнішньоекономічні зв'язки. Вантажна митна декларація (ВМД), що має шифр ф. МД-2, складається з п'яти зброшурованих аркушів, з яких два призначено для державного митного контролю, третій – для органів статистики, четвертий – для експортера (імпортера), п'ятий – для декларанта. Декларація заповнюється на кожну партію товару. Якщо в партії кілька найменувань, то використовують додаткові аркуші (ф. МД-3), кожен з яких дає можливість декларувати ще три найменування товарів. До ВМД може бути докладено не більше 33 додаткових аркушів, що дає змогу декларувати одночасно не більше ста найменувань товарів або майна [5], також існують інші відомості про експорт (імпорт) у формах державної статистичної звітності. Первинну статистичну інформацію про транспортний процес отримуємо з міжнародної товарно-транспортної накладної (CMR).

В деяких статистичних дослідженнях інформації про ринок автотранспортних послуг, яка отримана з державної статистичної звітності, буває недостатньо, тому застосовують вибірккові спеціально організовані статистичні спостереження. Отже, одним з основних елементів статистичного дослідження є інформаційне забезпечення, яке складається з економічної інформації або певним чином систематизованих та структурованих даних і відомостей щодо факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що дають змогу охарактеризувати ринок автотранспортних послуг, зменшуючи ризик прийняття неправильних управлінських рішень. Мета інформації – це формування компетентності менеджера для зменшення ступеня невизначеності та неповноти знань про сучасний стан ринку в конкретному місці [5].

Організація та проведення статистичного дослідження зовнішньоекономічної діяльності

транспортного підприємства включає такі чотири послідовні та взаємопов'язані етапи:

– статистичне спостереження, що проводиться у формі звітності, які складаються в обов'язковому порядку на основі даних оперативного та бухгалтерського обліку у вигляді спеціально затверджених статистичних звітів; також проводять спеціально організовані статистичні спостереження (метод статистичного спостереження);

– зібрані дані на першому етапі завжди підлягають первинному обробленню, систематизації та групуванню для глибокого статистичного аналізу, розкриття закономірностей, що містяться у статистичній сукупності; від характеристик окремих елементів переходять до узагальнюючих показників у формі абсолютних, відносних чи середніх величин (методи зведення та групувань, табличний та графічний методи);

– аналіз отриманих під час зведення та групування матеріалів для одержання обґрунтованих висновків про стан явищ, що вивчаються, та закономірностей їх розвитку (методи вивчення варіації, диференціації та сталості, тенденцій розвитку, прогнозування, вивчення взаємозв'язків тощо);

– за результатами статистичного дослідження формуються узагальнюючі висновки та приймаються правильні управлінські рішення.

Між виділеними етапами статистичного дослідження зовнішньоекономічної діяльності транспортних підприємств існує взаємозв'язок, який обумовлюється послідовністю їх використання, оскільки стосовно досліджуваної проблеми на транспортному ринку існують вторинні дані, використання яких дасть змогу якісно та системно провести дослідження. Крім того, вибір складових елементів за кожним етапом обумовлюється метою та завданнями дослідження, оскільки від цього залежатимуть використовувані статистичні методи і, відповідно, вимоги до наявної первинної та вторинної інформації.

Таким чином, статистичні методи дають змогу розв'язати такі завдання статистичного дослідження ринку міжнародних автотранспортних перевезень:

1) сформувані інформаційну базу для вирішення поставлених завдань статистичного дослідження відповідно до мети його проведення з одночасним контролем її достовірності, своєчасності та повноти охоплення щодо її придатності для використання у конкретному дослідженні;

2) організувати проведення суцільного та вибіркового статистичного спостереження за об'єктами та процесами транспортного ринку на безперервній або одноразовій основі;

3) розробити методику статистичного аналізу досліджуваних показників на основі вибору статистичних методів з усієї сукупності наявних з одночасним урахуванням особливостей та напрямів їх використання, в тому числі на основі наявного досвіду;

4) відобразити за допомогою моделей наявні зв'язки між досліджуваними процесами та явищами, що дасть змогу визначити фактори, які на них впливають, вивчити їх структуру та спрогнозувати зміну.

Для виконання поставлених завдань статистичного дослідження необхідно дослідити сучасний стан та тенденції у сфері зовнішньої торгівлі та надати кількісну оцінку цього процесу із застосуванням статистичних методів аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства, що є інформаційним підґрунтям оцінки ефективності та розроблення подальшої стратегії ЗЕД транспортного підприємства. За підсумками 9 місяців 2021 року вартісні обсяги зовнішньої торгівлі товарами України зросли порівняно з аналогічним періодом 2020 року таким чином: експорт збільшився на 13,37 млрд. дол. США (на 38,2%), а імпорт – на 12,37 млрд. дол. США (на 32,5%). Зростання по експорту перевищило зростання по імпорту на 1 млрд дол. США (на 7,7%). Така позитивна ситуація для України привела до часткового зменшення негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами. Якщо негативне сальдо за підсумками трьох кварталів 2020 року становило 3,1 млрд. дол. США, то за підсумками аналогічного періоду 2021 р. воно залишається негативним, складаючи 2,1 млрд. дол. США. Така динаміка відрізняється від попередніх років, коли нарощування товарообігу приводило до збільшення показника негативного сальдо. На рис. 1 наведено динаміку вартісних обсягів зовнішньої торгівлі товарами України за три квартали 2020–2021 років.

На оцінку суттєвого зростання обсягів товарообігу у 2021 році вплинули три фактори. Перший фактор – це ефект бази порівняння, тому що у 2020 році запровадження обмежень, пов'язаних з пандемією, більшістю країн світу привело до скорочення торговельних операцій. У цьому контексті важливим є те, що за підсумками трьох кварталів 2021 року порівняно з трьома кварталами 2019 року товарообіг зріс також на 23,2%, що свідчить про подолання у сфері зовнішньої торгівлі товарами наслідків кризи, обумовленої пандемією коронавірусу. Другий фактор – це ефект відкладених обсягів зовнішньої торгівлі у 2020 році. Третій фактор – це зростання світових цін на провідні сировинні товарні позиції українського експорту. При цьому зростання щодо експорту (на 38,2%) було більшим за зростання щодо імпорту (на 32,6%). Водночас тенденція до покращення ситуації у сфері зовнішньої торгівлі не є стійкою, про що свідчить зниження фізичних обсягів експорту основних товарів. На рис. 2 наведено динаміку фізичних обсягів зовнішньої торгівлі товарами України за три квартали 2020–2021 років.

За три квартали 2021 року відбулося зменшення експорту фізичного обсягу торгівлі товарами на 5,6% за збільшення фізичного обсягу імпорту товарів на 12,6%. Загальний фізичний обсяг зовнішньої торгівлі знизився на 0,4%.

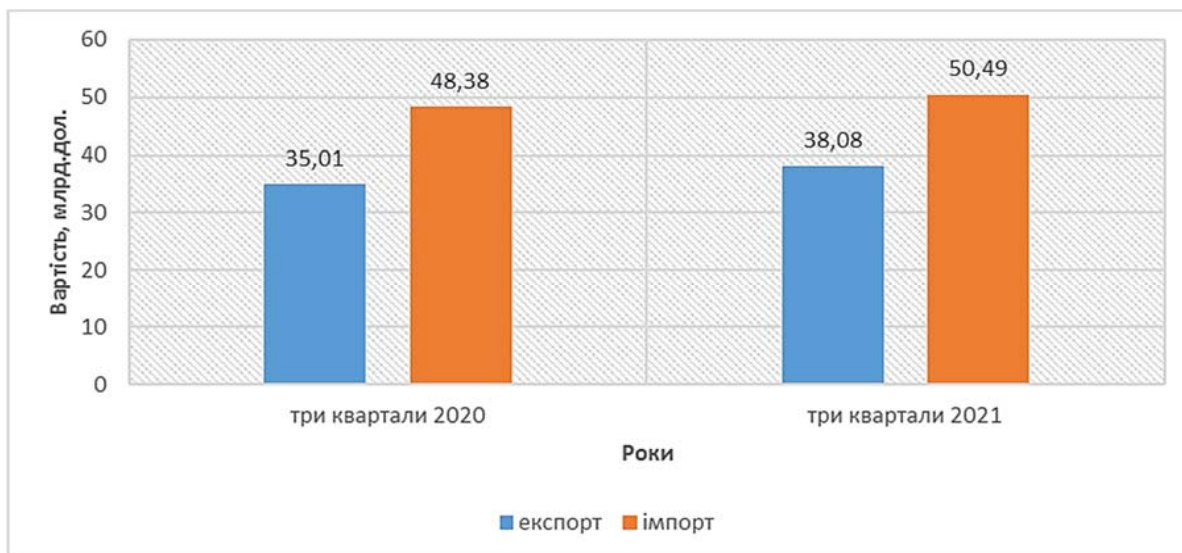

Рис. 1. Динаміка вартісних обсягів зовнішньої торгівлі товарами України за три квартали 2020–2021 років

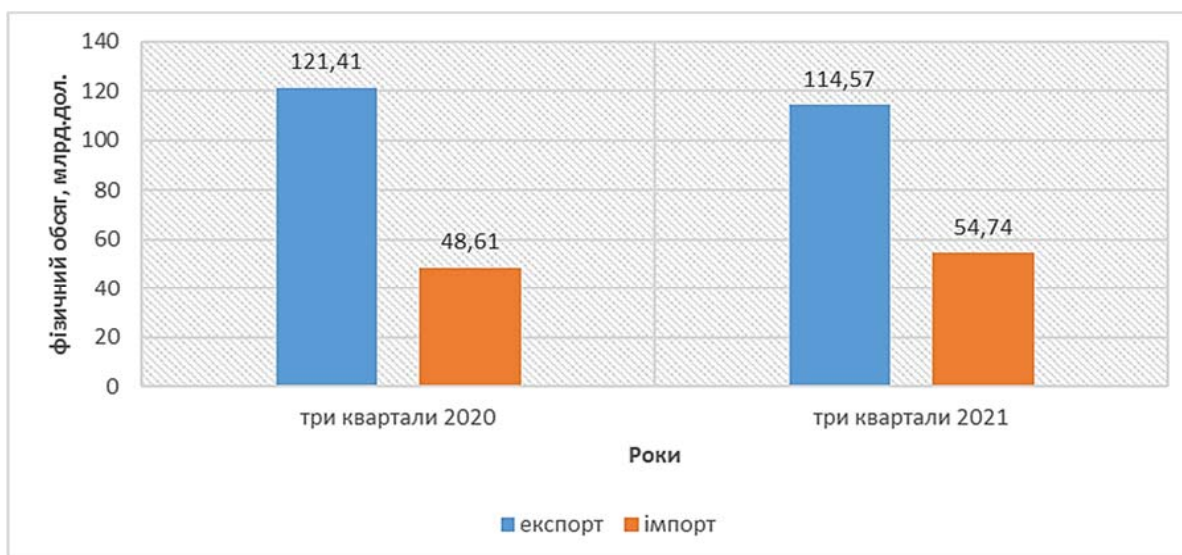

Рис. 2. Динаміка фізичних обсягів зовнішньої торгівлі товарами України за три квартали 2020–2021 років

Таким чином, ситуація щодо фізичного обсягу зовнішньої торгівлі товарами України суттєво відрізняється від прогнозованого СОТ збільшення фізичних обсягів світової торгівлі товарами за підсумками 2021 року (очікується зростання світової торгівлі товарами на 10,8%). Найбільшу частку товарів, які експортує Україна, становлять сировина та матеріали, а не товари кінцевого споживання. Збільшення експорту продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції на 2,6 млрд. дол. США (на 16,6%) відбулось, попри скорочення їх фізичних обсягів на 16,5%. Також на 0,4% скоротились фізичні обсяги експорту мінеральних продуктів. Збільшення надходжень від експорту товарів під час скорочення його фізичних обсягів пов'язано зі зростанням світових цін на провідні товари експорту України, насамперед на залізну руду, метали, соняшникову олію та

зернові. У 2021 році відбулися певні зміни товарної структури експорту України. Якщо за підсумками трьох кварталів 2020 року частка продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції в товарній структурі експорту становила 44,2%, то за підсумками аналогічного періоду 2021 року вона скоротилась до 37,3%. Водночас за зазначений період частка мінеральних продуктів зросла з 9,4% до 13,4%. Також відбулося зростання частки металів та виробів з них з 19,3% до 24,3%. На ці три товарні групи припадає три чверті (74,9%) від загального експорту товарів з України. Щодо категорії «послуги», то Україна переважно експортує транспортні послуги.

Таким чином, розглядаючи структуру експорту за товарами і послугами, можемо стверджувати, що вона є незбалансованою, адже переважає експорт товарів/послуг, які потребу-

ють подальшого доопрацювання, вартість яких на світовому рівні, відповідно, є недостатньо високою, тому Україні необхідно ширше включатися у світовий ланцюг розподілу, пропонуючи на експорт не тільки сировину та матеріали й послуги, пов'язані з транспортом, але й високотехнологічні товари та послуги, що містять інтелектуальну складову частину. Це дасть змогу розширити спектр країн-партнерів, а також вивести взаємодію з ними на новий рівень.

Фізичний обсяг експорту українських товарів у 2020 році у 2,5 рази більший, ніж фізичний обсяг імпортованих товарів, у 2021 році це співвідношення зменшилось, становлячи 2,09 рази. Для перевезення експортних фізичних обсягів вітчизняні транспортні підприємства повинні мати дозволи на поїздки вантажних автомобілів по територіях іноземних держав, які вони надають Україні на паритетній основі. На 2021 рік Україна отримала 142 759 дозволів на всі транспортні засоби, яких недостатньо для перевезення наявних обсягів, тому транспортуванням вітчизняних вантажів займаються також транспортні компанії інших країн. Проблемою також є непрозорий спосіб розподілу дозволів на поїздки транспортних засобів по територіях інших країн. Невизначеність транспортних компаній у сфері конкуренції вимагає створення статистичної інформаційної системи, яка складається з первинної та вторинної інформації щодо суб'єктів ринку, формується з різних інформаційних джерел. Оскільки цим джерелам притаманні певні переваги та недоліки, тільки їх спільне використання дасть змогу забезпечити досягнення очікуваних результатів шляхом забезпечення надійною та точною статистичною інформацією, отриманою в короткі терміни за мінімальних витрат.

Висновки. Розглянуто застосування статистичних методів для оцінювання зовнішньоекономічної діяльності транспортної компанії, які забезпечують практичні рекомендації з організації суцільних і вибірковок статистичних спостережень для отримання повної і своєчасної інформації, в умовах соціально-економічної напруженості, високого рівня динамічності та невизначеності зовнішнього середовища, перекриття кордонів у зв'язку з ковідною пандемією. Особливого значення набуває інформація щодо сучасного стану, тенденцій та перспектив розвитку ринку автотранспортних міжнародних перевезень.

Зростання експорту у 2021 році перевищило зростання імпорту на 1 млрд. дол. США (на 7,7%). Така позитивна ситуація для України привела до часткового зменшення нега-

тивного сальдо зовнішньої торгівлі товарами. Фізичний обсяг експорту українських товарів у 2,09 рази більший, ніж фізичний обсяг імпортованих товарів, тому що структура вантажів становить переважно сировинний характер. Великий обсяг вантажів не можуть перевести українські транспортні компанії, тому що недостатньо екологічних дозволів на поїздки автомобілів на територіях іноземних держав і відсутня чітка, налагоджена система їх розподілу, внаслідок чого на вітчизняний ринок заходять іноземні перевізники.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Моторин Р.М. Міжнародна економічна статистика : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 324 с.
2. Економічна енциклопедія : в 3 т. / ред. рада: С.В. Мочерний (гол) та ін. Київ : Академія, 2000. Т. 1. 864 с.
3. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 25.11.2021).
4. Облік і техніка зовнішньоекономічної діяльності / В.Є. Ермаченко, С.В. Лібунська, О.Г. Маляревська та ін. Харків : ІНЖЕК, 2011. 500 с.
5. Хобта М.О., Порфіренко В.І., Сукманюк В.М. Статистичне забезпечення маркетингових досліджень ринку автосервісних послуг. *Вісник Національного транспортного університету. Серія «Економічні науки»*. 2021. Вип. 2 (49). С. 179–187. URL: <http://publications.ntu.edu.ua/visnyk/49/179-187.pdf>.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2021).

REFERENCES:

1. Motoryn R.M. (2004) Mizhnarodna ekonomichna statystyka [International economic statistics]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
2. Mochernyi S.V. (ed.) (2000) Ekonomichna entsyklopediia [Economic encyclopedia]. Kyiv: Akademiia.
3. Law of Ukraine on foreign economic activity № 959-XII (1991 April 16). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. (in Ukrainian)
4. Ermachenko V.Ye., Libunskaya S.V., Maliarevska O.H. ta in. (2011) Oblik i tekhnika zovnishnoekonomichnoi diialnosti [Accounting and technology of foreign economic activity]. Kharkiv: INZHEK, 2011.
5. Khobta M.O., Porfirenko V.I., Sukmaniuk V.M. (2021) Statychnye zabezpechennya marketynhovyykh doslidzhen rynku avtoservisnykh posluh [Statistical support of marketing research of the car service market]. *Visnyk Natsionalnoho transportnoho universytetu. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 2 (49), pp. 179–187.
6. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (in Ukrainian)